

Med bidrag från

Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Utvecklingsprojekt

Datum: 210819

Alternativ kommunikation- AKK som pedagogiskt arbetssätt för att utveckla kommunikationen med- och för- barn i behov av tydliggörande pedagogik

Skolform: Förskola

Målgrupp: Barn med funktionsnedsättningar i behov av AKK och tydliggörande pedagogik.

Med bidrag från

Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Utvecklingsprojekt

Datum: 210819

Verksamhetens namn: Stjärnbåtgatan och Fredagstomtens förskolor
Skolhuvudman: Förskoleförvaltningen, Göteborgs stad
Kommun: Göteborg
Projektperiod: maj 2020-maj 2021
Projektledare: Emma Ivar, Viktoria Sekulovska, Carina Eriksson

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Bakgrund.....	3
Genomförande och delaktighet.....	5
Analys och tolkning	9
Lärdomar och rekommendationer	10
Bilaga	Fel! Bokmärket är inte definierat.

Med bidrag från

Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Utvecklingsprojekt

Datum: 210819

Sammanfattning

Inför varje års likabehandlingsplan kartlägger vi verksamhetens nuläge utifrån ett likabehandlingsperspektiv. När rektor och specialpedagog utifrån kartläggningen såg över den kommunikativa tillgängligheten framkom ett behov att stärka pedagogernas kunskaper om alternativa kommunikationsverktyg. I pedagogernas kartläggning synliggjordes en risk att barn med styrkor inom det verbala språket gavs större möjligheter till delaktighet och inflytande i verksamheten, och att våra nuvarande forum för delaktighet delvis riskerade att förstärka detta.

För att kunna genomföra projektet ansökte vi om och fick SIS-medel från Specialpedagogiska skolmyndigheten. Detta gav oss möjlighet att fördjupa oss i AKK och tydliggörande pedagogik som verktyg.

En forskollärare per förskola utsågs tillsammans med rektor till projektledare. En pedagog från varje avdelning bildade tillsammans med dessa en projektgrupp som höll styrfart på varje avdelning. All personal på förskolorna deltog i projektet genom regelbundna möten och litteraturläsning.

Inför uppstart av projektet gick vi på intrycksronder på avdelningarna och lät det barnen gav uttryck och med litteratur kring tydliggörande pedagogik ligga till grund för förändringar i lärmiljöerna. Pedagogerna fördjupade sig i alternativa kommunikationsmedel som sedan användes i det dagliga arbetet.

Under de regelbundna uppföljningarna kunde vi tydligt märka av hur ett gemensamt språk kring barns kommunikativa förutsättningar utvecklades. I det stora hela har projektet lett till en ökad kompetens och medvetenhet kring alternativ och kompletterande kommunikation samt en tydligare pedagogisk miljö för vår målgrupp till följd av den ökade kompetensen.

Bakgrund

I förskolans läroplan framhålls vikten av att barnen ges möjligheter att utveckla sin kommunikation. Det i sin tur innefattar ett behov av kompetens hos pedagoger kring olika former av kommunikation.

”Barnen ska få möjlighet att förundras och utveckla sin förmåga att utforska, kommunicera och reflektera. Utbildningen ska stimulera barnen till att ta initiativ och ansvar samt ge dem möjlighet att arbeta både självständigt och tillsammans med andra.”

Med bidrag från

Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Utvecklingsprojekt

Datum: 210819

”Miljön ska vara tillgänglig för alla barn och inspirera dem att samspela och att utforska omvärlden samt stödja barnens utveckling, lärande, lek och kommunikation” (Lpfö 18)

Vi såg ett stort behov av att utveckla det pedagogiska förhållningssättet och skapa en bredare förståelse kring kommunikation. Det var av vikt att utvecklingsprojektet riktade sig till samtliga pedagoger i verksamheterna för att skapa likvärdighet över avdelningarna

Målgruppen valdes utifrån att vi såg en risk att barn i behov av tydliggörande pedagogik riskerade bristande delaktighet och inflytande över verksamheten. I vår målgrupp fann bland annat barn med hörselnedsättning och autismspektrumdiagnoser. Vi kunde dock se att de som gynnats av projektet är samtliga barn och vuxna i förskolorna, men särskilt barn i behov av tydliggörande pedagogik.

Syfte med projektet: Skapa en gemensam kompetens på förskolorna om AKK som pedagogiskt arbetssätt, för att på så sätt utveckla vårt förhållningssätt och vi skapa en inkluderande och breddad kommunikation. På individnivå handlar det om att alla barn ska uppleva sitt egenvärde och bli bemötta och kommunicerade med utifrån sina förutsättningar.

Mål med projektet:

- Synbart mer kommunikativ miljö.
- Utökade forum för delaktighet för barn i behov av tydliggörande pedagogik.
- Utvecklad kompetens och medvetenhet hos personalen, samt förståelse för barn i behov av AKK.
- En projektbok där arbetet dokumenteras för att hålla fokus samt bevara lärdomar.
- Efter projektslut ska pedagoger och rektor kunna redogöra för på vilket sätt vi arbetar med AKK och hur det kommer barnen till gagn. Vi ska kunna föra vidare information och förhållningssätt till nya kollegor.

Målgrupp för projektet var barn med döv/hörselskada, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, tal- och språksvårigheter

Genomförande

Inledningsvis spanade pedagogerna efter otydligheter och intryck på respektive avdelning. Detta utifrån boken Tydliggörande pedagogik vilken vi arbetat med under hela projektet. Vi tittade, kände och lyssnade. Barnen involverades genom att de fick gå egna intrycksronder med pedagogerna där deras tankar och upplevelser noterades inför att det var dags att intryckssanera avdelningarna.

I den tydliggörande pedagogiken finns nyckelfrågor som är viktiga att svara på för att barnen ska kunna lära och utvecklas, samt må bra. Med olika former av visuellt stöd kan vi ge svar på dessa frågor på förhand (för att underlätta och förklara för barnen vad som förväntas av dem).

Varför ska jag göra det?

Vad ska jag göra?

Var ska jag vara?

Med vem ska jag vara?

När ska jag göra det?

Hur ska jag göra det?

Hur länge ska jag göra det?

Hur mycket ska jag göra?

Vad händer sen?

En grundtanke har varit att utgå från barnens behov och sedan välja kompletterande stöd för att förstärka och förtydliga aktiviteten och kommunikationen.

Miljöerna

Vi har arbetat mycket med att tydliggöra våra miljöer och synliggöra de dagsstrukturer vi har i vardagen. Eftersom miljön barnen befinner sig i dagligen ger mängder av olika intryck blev det viktigt att sanera bland intrycken. Det kan handla om överbelamring av teckningar, bilder eller lappar av olika slag, vilket vi såg som möjliga hinder för barnens lärande. Tydlighet i syfte och den information som förmedlas i just det sammanhanget sattes i fokus.

Det har också varit betydelsefullt att sanera i lekmiljön. En mer avskalad miljö har gjort det lättare för barnen att rikta sin uppmärksamhet mot det som är betydelsefullt för deras möjligheter att lära. Att var sak har sin plats gör det dessutom lättare för barnen att kunna behålla fokus en längre stund.

Med bidrag från

Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Utvecklingsprojekt

Datum: 210819

I miljön behöver vi också ha i åtanke vad vi signalerar med vår kroppskommunikation. Vår röst, mimik, gester, blicken och vår hållning.

Några exempel

I den lilla naturvetenskapliga hörnan har vi utifrån barnens önskemål och tankar skapat en lärmiljö där barnen kan utforska den mänskliga kroppen på flera olika sätt. Med pratkarta, Qr koder, pussla kroppen, filmer om kroppens funktioner och bild på kroppen och dess inre organ. Naturligtvis är alla områden/stationer på avdelningen kopplade till Läroplanen för förskolan, Lpfö 18.

I bokhörnan sitter bland annat alfabetet med både symbol och tecken, samt flera böcker med olika innehåll. Bildstöd finns för ”Böcker” och ”läsa bok” så barnen tydligt ska kunna se vad man gör här. Vid alfabetets bokstav A finns ett bildstöd som visar på ordet ”börja” med bild och tecken. I andra ändan vid bokstaven Ö sitter också ett bildstöd som visar på ordet ”slut” med bild och tecken. Detta för att barnen ska kunna skapa sig en uppfattning om att saker har en början och ett slut, som i böckerna eller i alfabetet.

Genom att vi använder oss av AKK skapar vi en miljö där barnen ges möjlighet att vara mer självständiga, eller får verktyg för kommunikation, vilket i sin tur ger större trygghet.

Bildstöd

Vi har arbetat med bildstödet för att göra det enklare för barnen att ta till sig information och förstå, då det ger stöd för minnet och en struktur i det som ska ske. För att lyfta fram det som är betydelsefullt i bilden används färg. Allt för att göra barnens vardag mer begriplig, hanterbar och meningsfull. Att tillvaron känns förutsägbar och möjlig att klara av är en förutsättning för att barnet ska kunna förstå sig själv i relation till omgivningen.

På dörrarna har bildstöd satts upp för att tydliggöra delar av den fysiska miljöns erbjudanden. Vad det är för rum, vad man kan göra här inne och exempel på material som finns att tillgå i rummet. Även inne i rummen är hyllor, lådor platser markerade med bildstöd och tecken. När barnen ges stöd redan i verksamhetens grundstruktur ökar möjligheterna till en mer tillgänglig lärmiljö.

Barn som har behov av stöd i sin kommunikation vid matbordet har fått laminerade tallriksunderlägg som fungerar som pekkartor. Där kan barnen förstärka genom att peka på vad de vill och inte vill ha.

Vissa barn behöver ett eget bildstöd anpassat efter just deras förståelse, då har pedagogerna knippen som lätt kan tas med både ute och inne med de vanligaste aktiviteterna och valmöjligheterna.

Övergångar kan vara särskilt känsliga. De barn som har behov av stöd i detta kan få "övergångsbilder" som barnet får hålla i.

Konfliktschema

De äldre barnen tar här hjälp av ett konfliktschema för att få hjälp att skapa struktur i sitt möte, där de gemensamt ska ta sig igenom de olika momenten i hopp om att kunna lösa sitt dilemma. Schemat visar på när det ska användas (vid en konflikt), vilka moment (delar) som ingår (ska gås igenom) och i vilken ordning det ska ske (uppifrån och ner). AKK använder vi för att bygga broar mellan barnen (inkl. pedagoger) och för att kunna ge dem mer stöd i att kunna kommunicera. I konfliktsituationen är bilder ett stöd för att barnen ska kunna få kontakt med varandra. Man tittar på bilden tillsammans vilket kan göra att ett samtal kommer igång. Pedagog finns givetvis närvarande för att stötta vid behov. Bildstöd blir även ett hjälpmedel för barnen att lära sig ordningsföljd. Alla bilder har förtydligats med tecken för att förstärka det som bilden förmedlar.

Dagsstruktur

För att kunna ge barnen en överblick över dagen så har vi ett dagsschema uppsatt i barnens höjd. Detta ger svar på frågan "När ska jag..." Här kan de äldre barnen utläsa vilken dag det är, vad de ska göra under dagen och i vilken turordning det sker. För att få barnen delaktiga i schemat pratar vi tillsammans om bilderna under tiden vi pekar på dem. Vi lyfter fram om det är något nytt som ska hända under dagen. Vid behov kan man tydliggöra det ännu mer genom att sätta en pil (markör) vid den aktuella bilden. Efter varje genomförd aktivitet flyttas pilen för att visa på vilket moment/aktivitet som kommer närmast.

Barnen utforskar ibland dagsschemat själva eller tillsammans, som vid utflyktsdagen. De konstaterar att det är onsdag, alltså utflyktsdag. De hämtar kamrater och visar. Något barn tar sin ryggsäck och vill kontrollera själv om informationen stämmer.

Pratkarta

Med hjälp av en pratkartan kan barnen diskutera sig fram till vilken dag det är och samtidigt öva i att fylla veckan med alla dess dagar i turordning. En av fördelarna med bildstöd är att ordet kan finnas kvar. När vi pratar försvinner ordet så fort vi talat det. I miljöerna finns pratkartor uppsatta. Bilderna i en pratkarta är specifika för en viss sak/situation. Detta ger barnen möjlighet att reflektera och diskutera kring saker som de upplevt, varit med om. Det öppnar upp och skapar nya

Med bidrag från

Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Utvecklingsprojekt

Datum: 210819

möjligheter till kommunikation mellan barnen. Det hjälper även barnen att utveckla begrepp och ordförståelsen.

Väljarvägg

En väljarvägg kan ge svar på ”Vart ska/vill jag vara?” och ”Med vem ska jag vara?”. Det är också ett sätt för pedagogerna att ha möjlighet att begränsa antalet barn i en aktivitet för att skapa ett lugn i en utmanande aktivitet, eller för barn som behöver ha färre barn runt omkring sig för att hantera det sociala samspelet. Pedagogerna har ett antal rutor för antalet barn som just nu kan välja att delta i en viss aktivitet. Barn eller pedagoger sätter upp barnets bild på aktiviteten.

TAKK

Även tecken är ett verktyg som används för en ökad kommunikation. Det ger barnen möjligheter till kommunikation, förståelse och delaktighet. När man talar och tecknar samtidigt är det lättare för barnet att förstå det talade språket. Barnen har lättare för att ta till sig nya ord och utvecklar således ett större ordförråd. Tecken bidrar till att konkretisera språket, det förstärker och förtydligar de talade orden.

Några avdelningar har beslutat att använda sig av ”Veckans tecken” där särskilt fokus ligger på ett eller två tecken, ofta med fokus på något aktuellt i verksamheten för att kunna användas i det dagliga samtalet. De arbetar med tecknet under samling och låter det även sitta uppe i hallen för att involvera vårdnadshavare.

Symboler

För att tydliggöra vart skor sätts på och tas av har prickar satts i golvet. Färger symboliserar dagar i veckan och förstärker närvaro och frånvaro av vilka barn som är på plats på förskolan och vilka som är hemma.

Vid tågstationsaktiviteten tydliggörs miljön genom både bild och tecken. På lådorna där materialet hör hemma sitter bild och text för att visa på vad som ska läggas i respektive låda. Om barnen vill kommunicera något till varandra kan de ta hjälp av de bildstöd som sitter vid platsen för att tydligare kunna kommunicera kring vad det är man vill förmedla. I den äldre barngruppen har lyft fram att när någon vill kommunicera via bildstöd är det viktigt att man som kamrat eller pedagog är uppmärksam, lyssnar och återkopplar med tal, tecken eller bild/konkret material.

Tidhjälpmedel

Tidshjälpmedel ger barnen svar på frågan ”hur länge”. Ibland använder vi oss av timglas för att ge barnen en överblick kring hur lång tid det är tänkt att de ska vara kvar i en aktivitet. Ibland kan barnen själva ansvara för att ta hand om timglas, hålla koll på tiden och uppmärksamma varandra när tiden börjar ta slut. Detta skapar möjligheter för barnet att öva självständighet. Det är också ett stöd för barn som behöver förberedelse för övergångar.

Ritprat

Under vårterminen breddade vi den kompletterande kommunikationen ytterligare och utforskade området ritprata. Att samtala genom att rita och skriva, som man förstärker med sitt tal. Det handlar om streckgubbar och tanke/pratbubblor. Detta används för att visualisera vad som hänt eller vad som ska hända och varför det händer. Här förklaras varför, vad och hur. Exempelvis i konfliktsituationer där barnet kan hjälpas förstå vad andras tankar och känslor var i en situation. Varför agerade kamraten som hen gjorde och hur hittar vi en lösning. Bilderna hjälper till att hålla ett fokus i en förklaring eller i ett samtal.

Analys och tolkning

Vi har varit tydliga i införandet av AKK och bildstöd och inkluderat barnen genom att ställa frågor, låtit dem vara med och beskriva sina sinnesintryck i rummet samt observerat och kartlagt. Introduktionen har gjorts stegvis så att barnen hänger med. De dagliga återkopplingarna till bilderna gör att den tydliggörande pedagogiken blir ett naturligt inslag och hålls levande både hos barn och vuxna. Det märks av att barnen är inne i det hela tiden. När barnen pratar om bilder lyssnar pedagogerna av för att vara med i deras här och nu upplevelse och reflektera ihop med dem- inte lämna dem i det utan fånga upp.

Bildstödet skapar möjlighet till självständighet för barnen. För barn i stort behov av bilder som stöd eller med bilder som primärt kommunikationsverktyg har det öppnat upp möjligheten att göra sig förstådd och förstå på ett mycket bättre sätt. För barn som stötts av bilder som komplement till sitt verbala språk har möjlighet att själva söka reda på rutiner, vilka aktiviteter som erbjuds och hur dagstrukturen ser skapat en större självständighet. Barnen visar generellt en ökad språklig medvetenhet efter projektet. Bilder som stöd har också hjälpt barnen att förklara hur de känner. De lättar upp hinder i barnens vardag. Känsliga situationer såsom hallen blir tydligare och mer strukturerad och konfliktskapande ”krockar” minskar. Barnen tar hjälp av bilder för att våga. De får större möjlighet till inflytande som annars verbal förmåga hindrat.

Med bidrag från

Utvecklingsprojekt

Datum: 210819

En tydligare struktur på dagen med bland annat dagsschema som sitter upp gör att vi ser att barnen har mer koll på sin verksamhet. När barnen ser systemet- hur verksamhet och miljö är uppbyggt så kan de lättare koppla ihop bilderna med det som görs och det som ska ske. De upplevs tryggare och mer medvetna om sin vardag på förskolan. Det förebygger oro som vissa barn kan ha vid otydlighet och oklarheter genom att det konkretiserar vad som ska hända, hur, hur länge, när och med vem. Det har också bidragit till att barnen håller kvar fokus i en aktivitet en längre tid. Barn som lätt skiftar fokus kan återkomma till bild eftersom det tillskillnad från en muntlig instruktion är beständigt. Det blir som en påminnelse om barnen ”tappar bort sig” i sin aktivitet. Vi märker att vissa barn gärna vill ta med bilden på vad de ska göra in i aktiviteten.

Vi ser att barnen samtalar kring bilderna. Samtalsperioderna blir längre, mer fördjupat och med fler ord. Bilder har också fungerat som samtalsstöd vid konflikter där de skapat ökade kommunikationsmöjligheter. De barn som av olika anledningar har svårt att komma in i gemenskapen gynnas av att en breddad kommunikativ bas.

Barnen upplevs mer fokuserade barn efter att intryckssaneringen gjordes. De hittar och ser mer i lättillgängligare lärmiljöer. Ser mer möjligheter då det som finns att göra är tydligt i utformning och aktivitetsbilder. Även platser för återhämtning och vila har blivit tydligare. Symboler för att förmedla att ”jag vill vila”, samt tydlig plats för detta hjälper barnen till återhämtning

Lärdomar och rekommendationer

Det har under projektets gång blivit tydligt hur mycket intryck påverkar barnen. Att det är viktigt att sanera bland alla intryck och att också göra barnen delaktiga i det arbetet.

Vi märker att verktyg och arbetssätt systematiskt behöver ses över. Att ställa frågor kring vad som funkar och om något behöver ändras eller anpassas. Fråga vad barnen tycker när de fått in en vana av alternativ och kompletterande kommunikation. Har vi våra bilder i rätt sammanhang? På rätt plats? Där det inte lossnar eller försvinner. Barnen tappar lätt fokus om bilder ramlar ner eller det blir oreda. Det behöver finnas en medvetenhet i val av bilder och att alla bilder inte fungerar för alla barn. T.ex. en tallrik med mat- men ej den mat som ska ätas- kan bli fel för vissa barn och en justering av bild behövs då.

Ibland kan det behövas bytas ut verktyg om barnen ”inte ser”. Markera tydligare och förstärka konturerna för att det ska ”poppa ut”. Hjälpa barnen att fånga intresset igen. Då kan byte av färg eller plats göra mycket för att fånga barnens uppmärksamhet.

Med bidrag från

Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Utvecklingsprojekt

Datum: 210819

Det är också viktigt att kommunikationshjälpmedlen följer med det enskilda barnets (eller gruppens) utveckling. Kontinuerligt se över vad barnet behöver just nu, kan vi ta det steget längre. Låta barnens behov styra. I både implementering och genomförande har vi låtit barnen styra. Det är viktigt att som vuxen undersöka vad barnen visar ett behov av eller vad de själva ger uttryck för att de behöver kommunikativa verktyg kring.

Vi ser alternativ och kompletterande kommunikation och tydliggörande pedagogik som mycket viktiga viktigt verktyg för barns kommunikativa utveckling i förskolan. Vikten av att arbeta brett med kommunikation i förskolan har blivit tydligt. Projektet har skapat en ökad förståelse för behovet av bredden inom området och att det är så mycket mer än bildstöd. Barns rätt att kommunicera kan inte nog understrykas. Att ha ett arbetssätt där alternativ och kompletterande kommunikation används som ett medvetet pedagogiskt verktyg främjar alla barns möjlighet att kommunicera.

Att arbeta med tydliggörande pedagogik redan på förskolan gör att barnen kan lägga mindre fokus på att tänka på vad som ska hända när de är här. Istället kan de fokusera på att lära samt förstå sig själva och sin närmaste omgivning.

Övrigt

I projektet har vi utgått från:

Tydliggörande pedagogik i förskolan- David Edfelt, Cajsa Jahn, Malin Reuterswärd, Anna Sjölund

Lpfö 18, Skolverket

SPSM: studiepaket om AKK [Studiepaket AKK - Specialpedagogiska skolmyndigheten \(spsm.se\)](http://studiepaket.akk-skolmyndigheten.se)